

IT og læsning

AF LISE SØRENSEN (PÆDAGOGISK KONSULENT, PROFFESIONSHØJSKOLEN KØBENHAVN, UCC) OG BETTINA BUCH (ADJUNKT, PROFFESIONSHØJSKOLEN SJÆLLAND, UCSJ)

Projekt it og læsning har til opgave at undersøge, hvilke it-baserede materialer der anvendes i skolens undervisning til den tidlige læseundervisning. Vi ser på, hvordan der undervises med it, og hvilke it-materialer lærerne efterspørger. Desuden har vi undersøgt den generelle it-situation på skolerne, f.eks. hvor meget materiel, der er, hvor let det er at få adgang til computere i den daglige undervisning, hvilken efteruddannelse lærerne har mv. Med den øgede fokus på it i undervisningen er det interessant at se på, hvad der findes af it-materialer til at fylde i de mange computere, skolerne har investeret i. Vi har begrænset os til at undersøge brugen af it i læseundervisningen i indskolingen, her forstået som børnehaveklasse til 3. klasse.

Der har ikke, os bekendt, været lavet nogle større undersøgelser af, i hvilket omfang lærere i indskolingen benytter it i deres læseundervisning. Dette valgte vi at undersøge ved hjælp af en spørgeskemaundersøgelse.

Da der heller ikke findes nogle vedtagne kriterier for, hvordan man kan analysere it-baserede undervisningsmaterialer til læseundervisningen, vil anden del af vores projekt koncentrere sig om at udarbejde sådan nogle kriterier og dernæst bruge dem til at analysere nogle af de programmer, der ifølge vores spørgeskemaundersøgelse er mest brugt i indskolingen.

Tredje del af undersøgelsen bliver at lave en mere kvalitativ undersøgelse af brugen af it-baserede materialer. Også spørgsmål vedrørende mere generelle forhold på skolerne har vi taget med for at kunne afdække, hvilken viden om og efteruddannelse lærerne har indenfor it, hvilket udstyr de har og hvordan det virker osv.

Resultater af spørgeskemaundersøgelsen

Den første del af undersøgelsen planlagde vi som en kvantitativ undersøgelse, hvor vi udarbejdede et elektronisk spørgeskema, der blev lagt ud på læsekonsulenternes landsdækkende Skolekom-konference med opfordring til at formidle det videre til indskolingslærerne.

Der er tre spændende, foreløbige resultater af vores undersøgelse: Hele 78 % af de lærere, der har svaret på spørgeskemaet, siger, at de gerne ville inddrage it mere, end de gør. Undersøgelsen viser, at der ikke er ret mange lærere, der bruger it i læseundervisningen, eller hvis de gør det, så kun meget sjældent. Det andet resultat er, at det er forskellige praktiske grunde, der forhindrer lærerne i at inddrage mere it: Der er for få computere, det er for besværligt, eller læreren føler sig usikker på at gå i gang. En tredje ting er, at de lærere, der bruger it i undervisningen, faktisk vurderer, at programmerne er gode og brugbare. Der ligger altså nogle paradokser i forholdet mellem brugbarheden af it, mulighederne for at bruge det og ønsket om at inddrage det¹.

Som nævnt blev spørgeskemaet distribueret via læsekonsulenterne i kommunerne. Ikke alle læsekonsulenter har haft mulighed for at distribuere spørgeskemaet, derfor har vi ikke fået svar fra alle landets kommuner. Af de knap 600 der har påbegyndt spørgeskemaet, er der knap 300, der har fuldført det. Ikke overraskende er der langt flere kvinder end mænd, der har svaret, hvilket vel stemmer overens med, at der også er langt flere kvinder end mænd, der underviser i indskolingen. Vi kan

også se, at af dem, der har svaret på undersøgelsen, har kun ca. halvdelen linjefag i dansk. Det stemmer meget godt overens med andre undersøgelser af andelen af linjefagsuddannede lærere i læseundervisningen².

Praktiske problemer gør it besværligt

Vores undersøgelse peger på, at der er computere på langt de fleste skoler. Kun en enkelt svarer, at der ikke er computere til rådighed på skolen. Der kan være forskel på, hvor mange der er, om de er i klasserne eller samlet i et computerlokale, og om man har klasesæt med bærbare computere. Når de så alligevel ikke bliver brugt ret meget, hvad kan det så skyldes?

En del lærere svarer, at det simpelthen er for besværligt. Det er tidskrævende at samle alle 25 elever sammen, gå ned i computerlokalet, vente på at it-systemet og computere startes op, tjekke, at alle computere virker, hjælpe alle elever i gang osv. Før man er kommet i gang, er timen næsten gået. Som en lærer skriver: *Det er svært at styre 25 børn i et computerrum.*

Ventetiden er også et problem: *Det tager 10 minutter bare at logge på, så hopper de fleste børn i indskolingen altså bare på stolen!* Flere svarer, at de ikke mener, at udbyttet står mål med den tid, der går med at komme i gang med at bruge materiellet: *Det tager for lang tid ift. udbyttet, når man er alene med 23 elever i 1. kl.*

Computere i klassen

Men så de bærbare da? De kan jo netop være i klassen, de kan hurtigt pakkes frem, og eleverne sættes i gang. Nogle svarer, at de bærbare er reserveret til 3. klasserne, hvilket antyder, at man kun har det klasesæt, der netop blev

givet tilskud til alle skolers 3-klasser i 2005. Andre, at de er langt væk, at man ikke har netadgang i indskoling, eller at man ikke har bærbare til rådighed overhovedet.

Det viser sig desuden, at der for nogle er problemer med computere i selve klassen: *I vores meget rummelige indskoling er der en del børn, der ikke kan koncentrere sig, hvis klassens computere er tændt, og det ikke er dem selv, der sidder ved dem.*

Der er mange lærere, der svarer, at de ikke vil gå ned i et fremmed computerrum med en klasse, de endnu ikke kender så godt, eller at de små elever har svært ved at koncentrere sig i et ukendt lokale. Fx skriver en lærer: *Vi skal lige i gang med de gode rutiner, før vi kaster os over computere, men der er taget hensyn til det i årsplanen.*

Endelig svarer nogle få, at de ikke mener, it-baserede læremidler kan noget, som de traditionelle læremidler ikke kan.

En sidste teknisk/praktisk hindring, som 48 pct. af lærerne angiver som en væsentlig årsag til den ringe benyttelse af it i undervisningen er, at der er for mange tekniske problemer med selve hardwaren, eller at programmerne ikke virker, når de kommer ned i computerlokalet. Der mangler altså opsyn med it-faciliteterne på skolerne.

Konkluderende kan vi sige, at der findes adgang til computere på alle skoler, men adgangen bør gøres bedre, og der skal anskaffes mere og nyere udstyr, der skal vedligeholdes bedre. Så ville en af hindringerne for lærernes ønske om at inddrage mere it i undervisningen være fjernet.

Manglende uddannelse er et problem

Den anden vigtige hovedårsag til, at lærere ikke benytter it i det omfang, de gerne ville, er, at lærerne ikke føler sig klædt på til opgaven. 40 pct. svarer, at det handler om manglende viden om materialer og om, hvordan man gør. Godt halvdelen af de adspurgte har it-pædagogisk kørekort, mens godt 80 pct. ikke har anden uddannelse eller kurser i brugen af it. Halvdelen af de 20 pct., der har fået efteruddannelse, siger at det drejer sig om småkurser. Det kunne tyde på, at der i høj grad mangler efteruddannelse i brugen af it-

baserede undervisningsmaterialer, og at det lærerne efterlyser, er helt konkrete kurser, der demonstrerer, hvordan man bruger programmerne, og hvordan de kan integreres i den daglige undervisning. Som en lærer skriver: *Jeg ved ingenting om, hvordan man bruger de forskellige undervisningsprogrammer, hvis der er nogen.*

Og har man så lært nogle programmer at kende, skal skolen have investeret i dem, for at man kan bruge dem: *Programmerne man har lært at bruge på kurser ligger ikke på alle maskiner.* Efteruddannelse i brug af specifikke programmer kunne være en løsning, gerne på skolen, så der tages udgangspunkt i de programmer, skolen allerede har købt eller har abonnement på. Her ligger vel en opgave også for de forlag, der udgiver materialerne, men hvis efteruddannelsen skal knyttes sammen med den generelle læseundervisning, er det vigtigt, at også professionshøjskolerne kommer mere på banen. Det er ærgerligt at vide, at lærerne gerne vil inddrage mere it, men altså forhindres i det, fordi de mangler viden om at bruge det materiale, der allerede findes, sommetider endda allerede er indkøbt på skolerne. Det må kunne gøres bedre.

Økonomi spiller en rolle

I undersøgelsen spurgte vi også til brugen af interaktive whiteboards. Der er ikke mange kommuner/skoler, der endnu har investeret i disse tavler; knap halvdelen svarer, at de ikke har nogen overhovedet. Det kan være økonomien, der hindrer kommunerne i at udstyre alle klasser med tavlerne, da de er temmelig dyre. Økonomi spiller også en rolle i forhold til at anskaffe sig alle de forskellige programmer, der efterhånden findes. Nogle af programmerne er internetbaserede og købes i abonnement, mens andre er anskaffelsesprogrammer, der fås på dvd. Flere skriver, at det er for dyrt at investere i programmerne: *Der er ikke økonomi til at købe de dyre undervisningsprogrammer.*

Da vores projekt startede, var der gratis adgang til en hel del programmer på nettet, men de er efterhånden forsvundet eller blevet gjort til betalingsites. Det er en udvikling, vi nok må regne med fortsætter. It-baserede undervis-

ningsmaterialer er at sammenligne med traditionelle materialer, som vi også betaler for. Kommunerne må indse, at hvis man vil implementere it i den daglige undervisning, så koster det penge, både til anskaffelse og til efteruddannelse.

Programmerne er gode og brugbare

Vores undersøgelse viser, at de lærere, der inddrager de programmer, vi har valgt at spørge til, vurderer dem som brugbare i deres undervisning. Flest skoler (34 pct.) har investeret i programmer fra Mikroværkstedet. Af dem vurderer ca. to tredjedele af brugerne, at programmerne fungerer godt eller meget godt i deres undervisning. Så er det jo tankevækkende, at så mange bruger programmerne sjældent eller aldrig!

Det vil sige, at der på skolerne ligger en masse dyrt indkøbte programmer, som faktisk vurderes til at kunne supplere undervisningen i læsning, men som kun bruges meget sjældent.

Et af de mest brugte programmer, der også får en meget god vurdering af brugerne, er *Alf og alfabetet* fra Mikroværkstedet.

Det er et deduktivt bogstavtræningsprogram med en høj grad af mulighed for at differentiere sværhedsgraden. Det kan derfor fungere som motiveerende redskab i den første læseundervisning. Alf er en lille hjælper, der med sin barnestemmer støtter og opmuntrer børnene igennem opgaverne. Hans mundbevægelser passer til stavelserne i ordene, og han kan læse omkring 400 forskellige ord. Der kan vælges ord med fra 2 til 6 eller flere bogstaver. Der kan arbejdes med ordenes begyndelsesbogstav, hvor læreren har mulighed for valg og indstillinger, ligesom der kan vælges hvilke bogstaver, ordene skal indeholde. I programmet er der mulighed for at udskrive bogstavkort i A4-format. Programmet arbejder sekventielt med bogstaver og ord. Det giver mulighed for at arbejde med bogstavnavn og bogstavform, men ikke med bogstavlyd. Der er mange indstillingsmuligheder, som giver læreren mulighed for at differentiere til det enkelte barn. Instruktionerne er klare og tydelige, og skærmen er enkel og overskuelig. Man savner af og til respons i form af

oplæsning af det færdige ord, når en opgave er løst. Sådant et program er velegnet som supplement til den første læseundervisning. Nogle lærere i undersøgelsen efterlyser en efterfølger til dette program, der er det mest brugte af de undersøgte programmer.

Hvad nu?

De foreløbige – overvejende kvantitative – resultater af vores undersøgelse er interessante. Vi ser frem til næste del af projektet, hvor vi har planlagt en række interviews med lærere, som inddrager it i den daglige undervisning. Vi håber, at vi, i en mere kvalitativ form, vil få indblik i de overvejelser og erfaringer, lærerne har om integration af it i indskolingens læseundervisning. Hvis det kan lade sig gøre, vil vi også i begrænset omfang overvære undervisningen.

For at opfylde den sidste del af vores projektbeskrivelse – at pege på et koncept for den fremtidige udvikling af it-baserede undervisningsmaterialer – vil vi interviewe lærerne om deres ønsker og behov, ideer og erfaringer, for, måske i samarbejde med en eller flere producenter, at bidrage til udvikling af nye programmer til den begyndende læseundervisning.

Noter

- ¹ Vi er ikke færdige med analysen af undersøgelsen, så der er tale om foreløbige konklusioner.
- ² Se f.eks. Mejdning (1994). Lærere, der er uddannet før 1998-loven, har dog haft grunduddannelse i dansk.

Litteratur

- Arndal, Erik m.fl. (2002): *Specialundervisning i læsning*. Heri særligt kap. 7 "Computeren som elevens værktøj – og som undervisningsmiddel". København: Kroghs Forlag.
- Bundsgaard, Jeppe og Kühn, Lisbeth (2007): *Danskfagets it-didaktik*. København: Gyldendal.
- Gade, Margit (2006): *It-hjælpermidler i undervisningen*. København: Malling Beck.
- Larsen, Sten: *IT og nye læreprocesser*. Eget forlag: <http://home4.inet.tele.dk/larsens/>
- Mejdning, Jan (1994): *Den grimme ælling og svanerne – om danske elevers læsefærdigheder*. København: DPI.
- Olsen, Henning (2006): *Guide til gode spørgeskemaer*. København: Socialforskningsinstituttet.

